

باسمه تعالی

جزوه کتاب «آموزش قرائت قرآن ۲» / واحد طلاب شهید بهشتی علیه السلام مؤسسه قرآنی آیت الله بهاءالدینی داران علیه السلام

فصل اول: مباحث آغازین

درس ۱: آداب انس با قرآن

(۱) مبنا

• «الذین ءاتینهم الکتب یتلونہ حق تلاوتہ اولئک یمنون بہ»

(۲) هدف

• بهره مندی از آثار و برکات

(۳) انواع

• مسواک

❖ نقش مهمتر مجموعه اعضاء داخل دهان در تلفظ آیات (غالباً)

❖ سزاوار است کلمات قرآن را با دهانی پاک ادا کنیم -> مسواک

❖ عمل به بهداشت ظاهری -> هموار کننده مسیر معنویت

❖ امام صادق علیه السلام به نقل از رسول الله : «نظفوا طریق القرآن ... بالسواک»

• وضو

* قرآن = تکلم خالق با مخلوق ، نماز = تکلم با خالق -> قرآن و نماز = تکلم خالق و

مخلوق / نماز نیازمند طهارت برای تکلم با خالق -> قرآن هم شایسته طهارت

• خواندن ادعیه

❖ انگیزه ی :

✓ تدبر و تفکر

✓ عبرت

❖ زوال زمینه های غفلت

• استعاذه

❖ شیطان:

✓ از هیچ کوششی برای گمراهی دریغ نمی ورزد

✓ اگر نتواند انسان را از انجام اصل عمل باز دارد، کاری می کند که عمل

انسان در بعد ظاهر بماند.

❖ آیات قرآن: مستعد تحول آنی افراد به شرط فراتر رفتن از بعد ظاهر

❖ پس -> «فَإِذَا قَرَأْتَ الْقُرْآنَ فَاسْتَعِذْ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ»

• صوت نیکو

❖ دیدگاه پیامبر:

✓ «حلیة القرآن الصوت الحسن»

✓ «الصوت الحسن یزید القرآن حُسنا»

❖ حضرت صادق:

✓ در تفسیر آیه ترتیل:

▪ «یعنی اینکه:

(۱) در خواندن آن درنگ کنی

(۲) و صوتت را نیکو سازی.»

✓ امام سجاد را خوش صدا ترین فرد در خواندن قرآن دانسته اند.

❖ مضمون کلام امام کاظم:

✓ هنگام قرائت قرآن توسط امام سجاد چه بسا رهگذران مدهوش می شدند.

✓ اگر امام از زیبایی واقعی آن چیزی آشکار می کرد مردم تحمل نداشتند.

❖ توصیه امام باقر:

✓ با آوازی متوسط بخوان تا به خانواده ات بشنوانی

✓ بکوش تا تلاوت تو با صدای خوب و خوشایند باشد

✓ خداوند صدایی که دارای ترجیع باشد را دوست دارد.

❖ ملاک سطح صدا:

○ نه آنقدر بلند که موجب آزار شود.

○ نه آنقدر کوتاه که فهمیده نشود انسان به چه چیزی مشغول است.

• سکوت و توجه

❖ مبانی

✓ «و إذا قرئ القرآن فاستمعوا له و أنصتوا لعلکم ترحمون»

✓ «إذا قرئ علیک القرآن وجب علیک الإنصات و الإستماع»

❖ آثار

○ جلب رحمت الهی

○ بخشودگی گناهان

○ زمینه تفکر و تدبر ← تحولی عمیق ← افزایش ایمان

✓ «و إذا تلیت علیهم آیاته زادتهم إیماناً»

• تفکر و تدبر در مضامین

❖ مبنا

○ «أفلا يتدبرون القرآن أم على قلوب أقفلها»

❖ مهمترین غرض نزول قرآن

○ تدبر، اندیشه، تعقل در آیات آن -> شناسایی راه هدایت

❖ لازمه

○ قرائت به گونه ای باشد که انسان را از غفلت خارج کند

▪ بدون عجله

▪ با تأنی

❖ توصیه اهل بیت در جهت زدا بودن تلاوت

✓ قرآن را شمرده بخوان

✓ نه چندان تند

✓ نه چندان کند

✓ نباید همه توجهتان به اتمام سوره باشد

• حزن و رقت قلب

❖ ویژگی انسان های با تقوا

❖ بشاش شدن هنگام تلاوت آیات بشارت

❖ ترس هنگام تلاوت آیات عذاب

❖ توصیه اهل بیت

✓ «هر کس می تواند بگیرد و هرکس نمی تواند بگیرد دل خویش را

محزون بدارد»

✓ «قرآن به اندوه نازل گشته پس آن را به اندوه بخوانید»

• عمل به حدود قرآن

❖ شرط ظهور آثار معنوی مؤانست با قرآن:

○ مبادرت نورزیدن در رفتارهای متضاد با این آثار در خلوت و جلوت

❖ علیت و سببیت قرآن برای حصول آثار، در حد زمینه سازی است

○ زمانی که رفتار درون و بیرون با آن هماهنگ شود جنبه تام پیدا می

کند.

❖ اعضاء باید علاوه بر طهارت ظاهری، به طهارت باطنی نیز دست یابند.

❖ آموزه های اهل بیت

✓ «رب تال للقرآن و القرآن یلعنه»

✓ «إحذر أن تقع من إقامتك حروفه في إضاعة حدوده = بپرهیز که در عین

خوب ادا کردن حروف قرآن، سبب تباه گشتن حدود آن شوی»

✓ انواع قاریان قرآن:

- قرآن = استفاده ابزاری
- حروف آن را حفظ ولی حدود را ضایع می کنند
- به حدود قرآن عمل می کنند
 - ✓ دفع بلا به واسطه ایشان
 - ✓ برکت آسمان به واسطه ایشان
 - ✓ با ارزش تر از کبریت احمر

(۴) پرسش ها و تمارین

- آداب تلاوت قرآن را نام ببرید.
- روایت «احذر آن تقع...» را ترجمه کنید و بگویید مربوط به کدام آداب است
- خواندن ادعیه پیش از قرائت قرآن چه تاثیری در بهره مندی از آثار و برکات قرآن دارند
- نمونه ای از اهتمام معصومین به تلاوت نیکو را نام ببرید.

درس ۲ : آشنایی با علم قرائت و تجوید

(۱) قرائت

- تعریف
 - ❖ چگونگی ادای صحیح
 - ❖ حروف و کلمات قرآن
 - ❖ به شیوه ای که در صدر اسلام از پیامبر شنیده شده.
- پیدایش
 - ❖ همزمان با نزول قرآن و قرائت پیامبر به پیروی از جبرئیل
 - ❖ نقل متواتر قاریان و حافظان صدر اسلام
- روش
 - ❖ باید به صورت ترتیل باشد
 - ❖ بر مبنای «و رتل القرآن ترتیلاً»

(۲) ترتیل

- تعریف
 - ❖ لغت :
 - ✓ شمرده خواندن همراه با ترکیب نیکو
 - ✓ با تأنی و آشکار گفتن حروف و حرکات
 - ✓ به آسانی و صحیح ادا کردن کلمه

❖ اصطلاح :

✓ خواندن قرآن به صورت

- ۱- منظم و شمرده
- ۲- با ادای صحیح حروف و کلمات
- ۳- رعایت مواضع صحیح وقف و ابتدا
- ۴- همراه با

- خشوع
- تدبر در معانی
- تزکیه و تاثیرپذیری

• ویژگی ها

❖ مبانی

- ۱- قال النبی : «قرآن را روشن و شمرده بخوان و آن را مانند تخف علف پراکنده نساز و همچون شعر به شتاب و بریده بریده مخوان، در شگفتی هایش درنگ کنید، دل ها را با آن به تپش و حرکت در آورید و همه ی کوشش شما این نباشد که سوره را به آخر برسانید.»
- ۲- امام علی درباره ترتیل : «هو حفظ الوقوف و بیان الحروف : ترتیل عبارت از انتخاب محل مناسب برای وقف و تلفظ صحیح حروف می باشد.»
- ۳- امام صادق درباره ترتیل : «هو أن تتمکث فیہ و تحسن به صوتک : آنست که در قرائت قرآن تأنی و آرامش داشته باشی و صدایت را نیکو سازی»

❖ انواع

- ۱- تمام حروف و کلمات واضح و آشکار تلاوت شود
- ۲- مواضع وقف و ابتدا رعایت شود
- ۳- با صدای نیکو و لحنی دلنشین خوانده شود
- ۴- از شتاب و عجله در خواندن پرهیز شود
- ۵- همراه با اندیشه و تفکر
- ۶- تأثیر عملی در پی تدبر

• شرایط:

❖ اهم:

- ۱- امکان تدبر
- ۲- عدم خلل به قواعد تجوید

• روش ها : متناسب با هدف قاری

۱- تعلیم و آموزش قواعد تجوید / حد اکثر تائی

▪ سرعت کم و دقت زیاد : تحقیق

▪ سرعت متوسط : تدویر

۲- ختم قرآن و تلاوت آیات بیشتر : حدر

○ نباید تلاوت را از دایره ویژگی ها و شرایط ترتیل خارج کند

○ کاربرد: نماز های مستحبی و مرور های سریع حفظ قرآن و ...

(۳) تجوید

• شناخت

❖ تعریف اصلی

✓ لغت : تحسین و نیکو گردانیدن

✓ اصطلاح : تلفظ صحیح حرف از مخرج آن با رعایت صفات و احکام آن حرف.

❖ تعاریف فرعی

✓ مخرج: محل تلفظ و ادای حرف در دستگاه تکلم

✓ صفات: ویژگی هایی که هر یک از حروف به تنهایی و بدون ترکیب در کلمه پیدا می کنند.

✓ احکام: ویژگی هایی که از ترکیب حرف با حروف یا حرکات دیگر به دست می آید.

❖ لوازم

۱- شناخت مخارج

۲- شناخت صفات

۳- شناخت احکام

۴- تمرین فراوان

❖ مراحل آموزش

۱- آموزش قواعد و دستورات (تجوید نظری)

۲- آموزش نحوه ی به کارگیری قواعد (تجوید عملی)

✓ تنها راه فراگیری : حضور در محضر استاد + مشافهه و شنیدن از دهان

✓ تجلی تجوید

• ضرورت یادگیری

۱- رابطه با ترتیل

✓ در تجوید شیوه ی ادای صحیح حروف و مواضع وقف و ابتدا مورد بررسی

قرار می گیرد.

➤ دو ویژگی از ویژگی های ترتیل در گرو تجوید است.

۲- تأثیر در صحت قرائت

- ✓ با رعایت تجوید، کلام الهی همان گونه که در صدر اسلام خوانده و شنیده شده قرائت می گردد
- تغییر در معانی آیات پدید نمی آید
- کلام الهی نیکوتر تلاوت می شود
- ✓ سزاوار است قاریان کلام الهی را در نهایت صحت و سلامت تلاوت کنند.
- ✓ پسندیده نیست قاری قرآن رعایت ادب ظاهری کلام خداوند را ننماید.

۳- تأثیر در زیبایی تلاوت

- ✓ سزاوار است کلام خداوند در نهایت زیبایی خوانده شود زیرا
- ۱- صاحب کلام منشأ زیبایی هاست
- ۲- کلام زیباست
- ۳- صدای نیکو بر زیبایی آن می افزاید
- ✓ کلمات موزون قرآن -> آهنگ بدیع -> اثرگذار بر جان شنونده
- تمامی اینها، مشروط به ملیح بودن تلاوت تلاوت -> «[اقرؤوا القرآن بألحان العرب و أصواتها](#)» -> علم تجوید
- ✓ ضرورت اهتمام به این امر برای حوزه دوچندان است زیرا
- رسالت حوزه، معلمی قرآن و تبلیغ آموزه های آن

۴- تجوید در نماز

- ✓ از شرایط صحت نماز.
- ✓ توضیح در پایین.

۴) وجوب صحت قرائت نماز

• حکم

- ❖ واجب است که قرائت صحیح باشد
- ❖ کسی که حمد یا سوره را نمی تواند به خوبی بخواند واجب است یاد بگیرد.
- ❖ اگر کسی به جای حرفی دیگری بگوید نماز او باطل است.
- ❖ معیار = حروف از مخارج خودشان ادا شوند -> اهل زبان (عربی) در وقت ادای آن حرف بگویند آن حرف را گفت.
- ❖ ریزه کاری های علمای تجوید نیاز نیست -> صفات حروف ×

• شرح

- ❖ رعایت مخارج حروف واجب

❖ آن دسته از ریزه کاری هایی که به تمایز حرفی از حرف دیگر مربوط است نیز واجب مثل تفخیم، نبر و ...

درس ۳: ادای فصیح حرکات

(۱) مقدمه

- اهمیت
 - ❖ مؤثر در بسیاری از قواعد
 - ❖ یکی از کلید های لهجه عربی
- نکات مورد توجه
 - ❖ کیفیت اداء
 - ❖ میزان کشش

(۲) فتحه

- کیفیت = الف مدی
- کمیت (= کوتاه و بدون کشش) = نصف الف مدی
- نکته
 - ✓ در حروف «ص، ض، ط، ظ، خ، غ، ق، ر» همیشه درشت و پرحجم (استعلاء + راء)

(۳) کسره

- کیفیت = یاء مدی
- کمیت = نصف یاء مدی

(۴) ضمه

- کیفیت = واو مدی
- کمیت = نصف یاء مدی

(۵) تمرین ها

- کیفیت ادای فصیح صداهای کوتاه را تبیین کنید
- در کدام حروف، فتحه درشت و پرحجم خوانده می شود؟

فصل دوم: مخارج حروف

مقدمه

- (۱) تعریف
 - لغت : محل خروج
 - اصطلاح : محل تلفظ حرف
- (۲) روش ایجاد حرف
 - هوای بازدم:
 - ۱- عبور از حنجره (نای)
 - ۲- محدود شدن در یکی از قسمت های دستگاه تکلم (حلق، دهان، لب ها)
 - محلی که هوا در آن تبدیل به حرف می شود را مخرج آن حرف می نامند
- (۳) حروف عربی متفاوت از فارسی
 - ۱- ثاء
 - ۲- حاء
 - ۳- ذال
 - ۴- صاد
 - ۵- ضاد
 - ۶- طاء
 - ۷- ظاء
 - ۸- عین
 - ۹- غین
 - ۱۰- واو

درس ۴: تمایز حروف (۱)

- (۱) واو عربی از فارسی
 - از حروف شفوی است.
 - ❖ حروفی که محل تلفظشان لب هاست
 - ❖ باء، فاء، میم، واو
 - تلفظ: لب ها بدون برخورد با دندان ها به حالت گرد و پیوسته در می آید
- (۲) ثاء از سین
 - اثبات تمایز : اسم / اِثم

• سین

❖ از حروف اسلی

✓ صاد، سین، زاء

✓ محل تلفظ آنها = اسله (بخش جلوی سطح زبان)

❖ تلفظ : قسمت جلوی سطح زبان به لته دندان های ثنایای بالا نزدیک شده با صغیر
ادا می شود.

✓ صغیر به معنای صوتی است که در نتیجه سایش هوا یا صدا در مخرج
برخی حروف اسلی پدید می آید.

• ثاء

❖ از اتصال بخش مجاور نوک زبان به سر دندان های ثنایای بالا

❖ به صورت دمیدگی از سر زبان (صفت نفث) ادا می شود.

❖ از حروف لثوی

✓ ثاء و ذال و ظاء - < مخرج : نوک زبان و سر دندان های ثنایای بالا

(۳) ذال از زاء

• اثبات تمایز : زَرعا / ذَرعا

• زاء

❖ قسمت جلو سطح زبان و لته دندان های ثنایای بالا

• ذال

❖ برخورد بخش مجاور نوک زبان به سر دندان های ثنایای بالا

❖ به صورت نازک و کم حجم

❖ مقایسه با «ثاء»

✓ شباهت : هم مخرج

✓ تفاوت : ارتعاش تار های صوتی در ذال به خلاف ثاء

(۴) تمرین

• مخارج حروف را تعریف کنید

• تمایز واو در فارسی و عربی را بیان کنید

• تمایز «ث» و «س» در تلفظ چیست

• تمایز «ذال» و «زاء» در تلفظ چیست

درس ۵: تمایز حروف (۲)

(۱) تمایز ذال و ظاء

- مندرین / منظرین
- فارسی : ذال = ظاء = زاء
- عربی :

❖ شباهت -> مخرج : برخورد بخش مجاور نوک زبان با سر دندان های ثنایای بالا

❖ تفاوت

✓ ذال: نازک و کم حجم

✓ ظاء: درشت و پر حجم

▪ به علت انطباق سطح زبان با سقف دهان و بالا آمدن ریشه ی زبان

(۲) تمایز هاء و حاء

- أهل / أحل
- هاء:

❖ از حنجره و انتهای حلق

❖ هنگام تلفظ -> محدود شدن هوا میان تارهای صوتی

❖ ادا شدن به صورت ساده

- حاء

❖ از وسط حلق

❖ هنگام تلفظ -> فشرده شدن دیواره ی حلق

❖ ادا شدن با گرفتگی خاص «بَحّه»

(۳) تمارین : تمایز حروف و کیفیت ادای «ذاء و ظال» و «هاء و حاء» را با ذکر مثال بیان کنید.

درس ۶: تمایز حروف (۳)

(۱) تمایز همزه و عین

- تَألمون / تعلمون
- همزه

❖ از حنجره و انتهای حلق

❖ هنگام تلفظ -> اتصال تارهای صوتی به هم

❖ ادا شدن با قطع شدن صدای حرف در حال سکون

- عین
- ❖ از وسط حلق
- ❖ هنگام تلفظ -> جمع شدن دیواره حلق
- ❖ ادا شدن با کشیدگی صدا در حال سکون

(۲) تمایز قاف و غین

- أغنی / أفنی
- قاف
- ❖ از حروف لهوی -> «قاف» و «کاف» که از زبان کوچک (لهات) تلفظ می شوند.
- ❖ هنگام تلفظ -> اتصال ریشه زبان به ابتدای زبان کوچک
- ❖ ادا شدن به صورت انفجاری -> قطع شدن صدا
- غین
- ❖ هنگام تلفظ -> ریشه زبان به زبان کوچک که در مرز حلق و دهان است نزدیک می شود
- ❖ به همراه صفت رخاوه -> به صورت کشیده و نرم

(۳) تمرین : تمایز حروف و کیفیت ادای «همزه و عین» و «قاف و غین» را با ذکر مثال بیان کنید.

درس ۷: تمایز حروف (۴)

(۱) تمایز تاء و طاء

- اثبات
- ❖ **تاب** : توبه کرد / **طاب** : پاک شد
- ❖ **قانتین** : فرمانبرداران / **قانتین** : مأیوسان
- مخرج هر دو
- ❖ اتصال قسمت جلوی سطح زبان با برآمدگی کام بالا (نِطع) و لثه ی دندان های ثنایای بالا
- ❖ حروف تاء و دال و طاء : حروف نِطعی
- تاء
- ❖ هنگام تلفظ -> سطح زبان از کام بالا دور و ریشه ی زبان میل به پایین
- ❖ ادا به صورت نازک و کم حجم
- طاء
- ❖ هنگام تلفظ -> انطباق سطح زبان با سقف دهان و تمایل ریشه ی زبان به کام بالا
- ❖ ادا شدن به صورت درشت و پر حجم
- ❖ انتقال صدا به عمق دهان و حلق
- ❖ صدای آشکار و بلند

۲) تمارین

- تمایز این دو حرف را با ذکر مثال بگویید.
- با ذکر دو مثال احتمال خطا در انتقال مفاهیم در صورت عدم رعایت تلفظ صحیح این دو حرف را تبیین کنید

درس ۸: تمایز حروف (۵)

۱) تمایز سین و صاد

- اثبات

❖ **عسی:** شاید / **عصی:** عصیان کرد

- مخرج

❖ نزدیک شدن قسمت جلوی سطح زبان به لثه ی دندان های ثنایای بالا

- سین

❖ هنگام تلفظ - < سطح زبان از کام بالا دور و ریشه زبان میل به پایین

❖ ادا شده به صورت نازک و کم حجم

- صاد

❖ هنگام تلفظ - < انطباق سطح زبان با سقف دهان و میل ریشه زبان به کام بالا

❖ ادا شدن به صورت درشت و پرحجم - < انتقال صدا به عمق دهان و حلق

❖ هنگام تلفظ «ص» نباید صدای سوت شنیده شود.

۲) تمارین

- تمایز این دو حرف را در کیفیت تلفظ با ذکر مثال

- با ذکر ۱ مثال احتمال خطا در انتقال مفاهیم در صورت عدم رعایت تلفظ صحیح این دو حرف را تبیین کنید.

درس ۹: تمایز حروف (۶)

۱) تمایز ظاء و ضاد

- اثبات

❖ **فضلوا / فظلوا**

- ضاد

❖ ادا شدن از برخورد کناره ی زبان با دندان های آسیای فک بالا

✓ مجموعه پنج دندان آخر در هر سمت از دو آرواره - < دندان های آسیا/

اضراس

▪ به همین سبب: ضاد = حرف ضیرسی

❖ هنگام تلفظ -> سطح زبان با سقف دهان منطبق می شود و ریشه زبان به بالا متمایل می گردد

❖ ادا شدن به صورت درشت و پرحجم -> صفت استطاله

• دقت

❖ نباید این حرف را به صورت دال درشت تلفظ کرد -> نباید صدا کاملاً قطع شود.

«دال : شدت/ ضاء : رخاوه»

❖ هنگام تلفظ، زبان یک باره از دندان ها جدا نشود زیرا صدایی شبیه به قلقله ایجاد می شود.

❖ شباهت با ضاء در صفات ولی تفاوت در مخرج.

(۲) تمارین : مثل دو درس قبل

درس ۱۰: مهارت افزایی در اذکار نماز

(۱) اهمیت تجوید در نماز

- ادای صحیح الفاظ و تلاش در فصاحت نماز: زینت بخشیدن به نماز
- اقتضای ادب بندگی -> آنچنانکه خدا خواسته است نماز بخوانیم
- یکی از موارد ابتدایی مسیر بندگی -> قرائت صحیح نماز

فصل سوم: صفات حروف

درس ۱۱: مقدمه

(۱) تعریف صفت

- لغت

❖ حالت و چگونگی

- اصطلاح

❖ چگونگی و حالت هایی که در هنگام ادای حروف در دستگاه تکلم پدید می آید.

(۲) فایده

- تأثیر مستقیم بر صدای حروف

- موجب تشخیص حروف هم مخرج از یکدیگر

- سایر حروف به وسیله صفات، نیکوتر، فصیح تر و کامل تر ادا می شوند

(۳) انواع

- صفات اصلی

❖ پیوسته همراه حرف

❖ سبب تمایز حروف هم مخرج

- صفات فرعی

❖ پیوسته همراه حرف x

❖ سبب نیکوتر ادا شدن حرف

درس ۱۱: آشنایی با صفات اصلی حروف

- صفات اصلی

۱- استعلاء

❖ ضد استفال

❖ تعریف

✓ لغت : میل به بلندی

✓ اصطلاح : میل ریشه ی زبان به طرف کام بالا در هنگام تلفظ حرف

❖ مواضع

✓ خ، ص، ض، ط، ظ، غ، ق

❖ احکام

✓ حروف مستعلیه همیشه درشت و پرحجم ادا می شوند -> تفخیم

✓ تفخیم در «ص، ض، ط، ظ» بیشتر است.

✓ به ترتیب شدت: استعلاء در حرف مفتوح < حرف مضموم و حرف ساکن <

حرف مکسور

۲- استفال

❖ ضد استعلاء

❖ تعریف

✓ لغت : پایین آمدن

✓ اصطلاح: پایین ماندن ریشه زبان در هنگام تلفظ حرف

❖ حکم

✓ نازک و کم حجم شدن حرف

❖ مواضع

✓ همه حروف به جز حروف مستعلیه

۳- اطباق

❖ تعریف

✓ لغت : روی هم قرار دادن دو سطح

✓ اصطلاح : منطبق شدن بخشی از سطح زبان با سقف دهان در

هنگام تلفظ حرف

❖ مواضع

✓ «ص، ض، ط، ظ»

❖ حکم

✓ درشت و پر حجم تر ادا شدن حروف اطباق از سایر حروف استعلاء

۴- انفتاح

❖ ضد اطباق

❖ تعریف

✓ لغت : باز و گسترده شدن

✓ اصطلاح : جدا بودن و دور بودن سطح زبان از سقف دهان و گسترده

شدن آن در هنگام تلفظ حرف

❖ مواضع : همه حروف به جز چهار حرف اطباق

• تمارین

۱- معنای صفات حروف را بیان نموده فایده یادگیری آنها را توضیح دهید

۲- صفت استعلاء و استفال را تعریف کرده حروف آنها را نام ببرید.

درس ۱۲: آشنایی با صفات فرعی حروف

• صفات فرعی

۱- قلقله

❖ تعریف

- ✓ لغت : اضطراب و جنبش
- ✓ اصطلاح : ظاهر کردن صدای حرف در هنگام سکون

❖ مواضع

- ✓ «قطب جد» ساکن

❖ فلسفه زایش

- ✓ حروف قلقله هنگام ادا به صورت ساکن ممکن است:

- صدای آنها ضعیف ادا شود -> شنونده به خوبی نشنود
- با حرفی دیگر اشتباه شود

- ✓ پس این حروف را بیشتر ظاهر می کنیم.

❖ میزان قلقله (شدت از زیاد به کم):

۱. حروف قلقله در آخر کلمه به صورت مشدد قرار گیرد و بر آن وقف شود

«الحقُّ -> الحقّ»

۲. حروف قلقله آخرین حرف کلمه و غیر مشدد هنگام وقف «قریب» ->

قریب»

۳. حرف دارای قلقله وسط کلمه باشد «قَطْمیر»

۲- نبر

❖ تعریف

- ✓ اصطلاح : صدای قوی و رسایی که از حرف همزه شنیده می شود.

❖ مبنا

- ✓ همزه دارای صفاتی است که باعث عدم جریان آزاد نفس و صدا هنگام تلفظ می شود.

❖ چگونگی

- ✓ رهان شدن ناگهانی صدای حرف -> تیزی و سنگینی مخصوص

۳- لین

❖ تعریف

✓ لغت : نرمی

✓ اصطلاح : به نرمی ادا شدن حرف

❖ مواضع : هنگام تلفظ به نرمی ادا می شوند.

✓ - وَ

✓ - یَ

❖ دقت

✓ فتحه به کسره و ضمه متمایل نگردد.

• تمرین

۱- قلقله را تعریف نموده حروف دارای آن صفت را نام ببرید

۲- صفت نبر را تعریف کنید

۳- کدام حرف دارای صفت نبر است

۴- صفت لین و حروف دارای آن

فصل چهارم: احکام حروف

درس ۱۳: مقدمه

(۱) تعریف احکام

- ویژگی ها و حالاتی که
- از صفات اصلی سرچشمه گرفته
- یا از اجتماع بعضی حروف با یکدیگر پدیدار می شوند.

(۲) وجه تسمیه

- در شرایط خاصی بر حروف عارض می شوند.

درس ۱۳: تفریق و ترقیم

(۱) تعریف

- لغت
- ❖ تفریق: فرجه نمودن
- ❖ ترقیم: لاغر نمودن
- اصطلاح
- ❖ تفریق: درشت و پرحجم ادا نمودن حرف
- ❖ ترقیم: نازک و کم حجم ادا نمودن حرف

(۲) قاعده کلی

- فتحه و ضمه -> تفریق
- کسره -> ترقیم

(۳) حروف

همیشه ترقیم	گاهی تفریق و گاهی تفریق	همیشه تفریق
ء، ب، ت، ث، ج، ح، د، ذ، ز، س، ش، ع، ف، ک، م، ن، و، ه، ی	ل، ر، الف مدی	حروف استعلاء: ص، ض، ط، ظ، خ، غ، ق

(۴) حرف لام

- همواره ترقیم می شود مگر در لفظ جلاله که تفریق (تغلیظ) می شود.
- ❖ حرف قبل از «لام» در لفظ جلاله مضموم یا مفتوح -> لام مفخم -> درشت و پرحجم
- ❖ حرف قبل از «لام» در لفظ جلاله مکسور -> لام مرقق -> نازک و کم حجم
- زبان در لام مفخم حالت مقعر پیدا می کند.

(۵) تمارین

- تفخیم و ترقیق را تعریف کنید.
- اون جدول رو دونه دونه نام ببرید.

درس ۱۴ و ۱۵: تفخیم و ترقیق راء

(۱) قاعده کلی

- فتحه و ضمه -> تفخیم -> نوک زبان به طرف بالا -> راء درشت و پر حجم
- کسره -> ترقیق -> نوک زبان به طرف پایین -> راء نازک و کم حجم

(۲) موارد تفخیم راء

- ۱- راء مفتوح یا مضموم (به جز مجریها -> اماله) «زَرْفٌ»
- ۲- راء ساکن بعد از مفتوح یا مضموم «الْمَرْعَى»
 - راء ساکن بعد از الف یا واو مدی (هنگام وقف) «نَارٍ» «نُورٍ»
- ۳- راء ساکن بعد از ساکن بعد از مفتوح یا مضموم (هنگام وقف پیش می آید) «والفجرِ»
- ۴- راء ساکن بعد از همزه وصل «لَمِنِ ارْتَضَى»
- ۵- راء ساکن قبل از حروف استعلاء غیر مکسور «مِرْصَادًا»

(۳) موارد ترقیق راء

- ۱- راء مکسور «رِجَالًا»
- ۲- راء ساکن بعد از مکسور «فَاغْفِرُ»
 - راء ساکن بعد از یاء مدی یا یاء ساکن (هنگام وقف) «حَیْرٍ» «خَیْرٍ»
- ۳- راء ساکن بعد از ساکن بعد از مکسور (هنگام وقف) «بِحَرْحٍ -> بَحْرٌ»

(۴) موارد جائز الوجهان

- ۱- «يَسْرُ» سوره فجر به شرط وقف
- ۲- «أَسْرُ» به شرط وقف
- ۳- «نُذْرُ» سوره قمر به شرط وقف
- ۴- راء ساکن قبل از حرف استعلاء مکسور به شرط وصل «فَرَقِي»
- ۵- «مِصْرُ» به شرط وقف -> تفخیم اولی
- ۶- «قِطْرُ» به شرط وقف -> ترقیق اولی

(۵) تمرین ها

- قاعده کلی تفخیم و ترقیق راء را توضیح دهید
- موارد تفخیم راء را با ذکر مثال
- موارد ترقیق راء را با ذکر مثال
- حکم راء در موارد زیر:

- رَأُوا / مِرْصَادًا / ارْتَضَى / المَرَعَى / رَبَّ اِرْحَمَهُمَا / حَرْقُوهُ / مِرْصَادًا / رِزْقُ / الإِرْبَةِ / فِرْعَوْنَ / فَاصْبِرْ / إِنْ ارْتَبْتُمْ / كَرِيمٌ / مِرْيَةً / ذُكِّرْتُمْ / حَيْرٌ

درس ۱۶: تفخیم و ترقیق الف مدی

(۱) الف مدی

- تابع حرف قبل از خود
- ❖ اگر حرف قبل از الف تفخیم شود، الف هم تفخیم می شود و اگر ترقیق شود، ترقیق می شود.

(۲) تمارین

- موارد تفخیم «الف مدی» با ذکر مثال
- موارد ترقیق الف مدی را نام ببرید
- حکم تفخیم و ترقیق «الف مدی» در کلمات زیر:
بِسْمِ اللّٰهِ / الرَّحْمٰنِ / صِرْطًا / بِأَيْتِنَا / اسْتَسْقَى / هَؤُلَاءِ / مَلِيكْتَهُ / نَصْرَى / أَنْحَا جُونَا

درس ۱۷: ادغام

(۱) تعریف

- اصطلاح: داخل کردن حرفی در حرف دیگر به شکلی که حرف اول تلفظ نشده و حرف دوم مشدد ادا شود.

(۲) فایده

- سهولت در تلفظ -> سنگینی تلفظ دو حرف همجنس یا مشابه

(۳) شرایط

- سکون حرف اول و حرکت حرف دوم
- دو حرف کنار هم باشند
- حرف اول و دوم :
❖ مثل هم باشند
❖ یا هم مخرج باشند
❖ یا مخرج آنها به هم نزدیک باشد

۴) موارد (V)

- دو حرف مثل هم «اذهب بکتبی»
- «ب» در «م» «ارکب معنا»
- «ق» در «ک» «ألم نخلقکم»
- «ل» در «ر» «قل ربی»
- «ت د ط» در هم «عبدتم»
- «ث ذ ظ» در هم «إذ ظلمتم»
- «ن» در «و یرمل» «من یعمل»

۵) تمارین

- ادغام را تعریف کرده فایده آن را بیان کنید
- شرایط ادغام را بر شمردید
- موارد هفت گانه + مثال

درس ۱۸: احکام میم ساکن

۱) ادغام

- هنگامی که بعد از میم ساکن، میم متحرک قرار گیرد
- مثل میم مشدد، باید به اندازه ۲ حرکت کوتاه آن را کشید
- «لأسقینهم ماءً»

۲) اخفاء

- هنگامی که بعد از میم ساکن، حرف باء قرار گیرد.
- میم به صورت کامل ادا نمی شود -> لب ها بسیار به هم نزدیک می شود -> قرار گرفتن روی هم تقریباً بدون فشار
- باید به اندازه ۲ حرکت کوتاه کشیده شود
- «و لستم بأخذیه»

۳) اظهار

- نزد باقی حروف
- در دو حرف «واو» و «فاء» دارای ظرافت بیشتر
- نیازی به کشش بیشتر نیست
- «هُم خلدون»

۴) تمارین

- ۱- احکام میم ساکن را نام ببرید، با ذکر مثال هر کدام را توضیح دهید.

درس ۱۹: احکام نون ساکن و تنوین (۱)

(۱) حرف نون

- دارای ویژگی هایی که بقیه حروف فاقد آنها هستند
 - ❖ مانند «سرعت اثرپذیری از حروف و صداهای مجاور خود»
 - ❖ به همین دلیل هرگاه بعد از نون ساکن و تنوین حرفی قرار گیرد، احکام خاصی خواهد داشت.
- ۱- اظهار
 - ۲- اقلاب
 - ۳- ادغام
 - ۴- اخفاء

(۲) اظهار

- تعریف
 - ❖ لغت : ظاهر کردن
 - ❖ اصطلاح : تلفظ کامل حرف
- موضع
 - ❖ نون ساکن + حروف حلقی (همزه، هاء، عین، حاء، غین، خاء)
- حکم
 - ❖ نون از مخرج خود و به صورت عادی و آشکار ادا می شود.
- نیاز به توجه
 - ❖ نون ساکن و تنوین حرکت نگیرد
 - ❖ به سرعت ادا شده و روی آن مکث نشود
 - ❖ بین نون ساکن و تنوین و حروف حلقی نباید صوت قطع شود.
- ء «فمن ءامن»
- ه «و مِنْهُمْ»
- ع «أَنْعَمْتَ»
- ح «عَلِيمًا حَكِيمًا»
- غ «إِلَهُ غَيْر»
- خ «مَنْ خَيْر»

(۳) اقلاب

- موضع
 - ❖ نون ساکن + ب
- حکم
 - ❖ تبدیل به میم
- فایده
 - ❖ سهولت در تلفظ
- «سمیعا بصیرا»

(۴) تمارین

- ۱- حروف حلقی را نام برده حکم نون ساکت در کنار آن را بیان کنید
- ۲- برای هریک از موارد اظهار نون ساکن مثالی بزنید
- ۳- در هنگام اظهار نون ساکن چه نکاتی را باید رعایت کرد
- ۴- با ذکر مثالی قاعده اقلاب را توضیح دهید

درس ۲۰: احکام نون ساکن و تنوین (۲)

(۱) ادغام

- نون ساکن و تنوین در شش حرف یرملون ادغام می شوند.
- «مَنْ يَشَاءُ»

(۲) نکات مهم

- در کلمات «قَتْوَان، صِنْوَان، الدُّنْيَا، بِنِين» به سبب آنکه نون ساکن و حروف یرملون در یک کلمه اند، ادغام نداریم.
- انواع ادغام
 - ۱- باغنه
 - ❖ در «یمون»
 - ❖ صفت غنه ی نون -> انتقال به مدغم فیه
 - ❖ زمانی که حرف دوم مشدد باشد،
 - ✓ صدای حرف دوم شنیده می شود
 - ✓ صدای غنه به میزان حدود دو حرکت کوتاه کشیده می شود.
 - ❖ «و من يَتَّقِ الله»
- ۲- بی غنه
 - ❖ ادغام در «لر»
 - ❖ نباید روی این دو حرف مکث یا توقف کرد.
- ❖ «غفور رحیم»

(۳) تمارین

۱- با ذکر مثال انواع ادغام را تبیین کنید

۲- در کلمات «قنوان، صنوان، دنیا، بنیان» حکم نون ساکن؟

۳- در کدام عبارت زیر ادغام رخ می دهد؟

❖ «یس و القرآن الحکیم» «غفور رحیم» «مَلِكٌ يَأْخُذُ» «ن و القلم و ما یسطرون» «و قیل من * راق»

<- در سور یاسین و قلم، در صورت وصل حرف قطعه، ادغام نمی شود.

<- در عبارت «وقیل من * راق» نون در راء ادغام نمی شود. (این دوتا از بیشتر بدانیم بودن

ولی نمی دونم چرا ازشون سوال داده؟!)

درس ۲۱: احکام نون ساکن و تنوین (۳)

(۱) اخفاء

• تعریف

❖ لغت : مخفی کردن

❖ اصطلاح : تلفظ نکردن حرف از مخرج اصلی خود و ادای آن از نزدیک مخرج حرف بعد

• مواضع

❖ همه حروف به جز یرملون (ادغام) ، حروف حلقی (اظهار) و حرف باء (اقلاب)

• روش

❖ نون از محل تلفظ اصلی خود ادا نمی شود -> از نزدیک مخرج حرف بعد ادا می شود.

• علامت اخفاء صحیح

❖ اخفاء صحیح -> می توان هنگام اخفاء نون، بوی حرف بعد را شنید.

• غنه در اخفاء

❖ عمده صوت به صورت غنه از بینی ادا می شود و به اندازه دو حرکت ادامه پیدا می کند.

• کیفیت اخفاء

❖ وابسته به نوع حروف مابقی

✓ حرف مابقی از حروف استعلاء و اطباق -> اخفاء نون درشت و پر حجم

✓ حرف مابقی از حروف استفال -> اخفاء نون رقیق و نازک

(۲) تمارین

• احکام نون ساکن را نزد حروف الفبا توضیح دهید.

• نون ساکن و تنوین نزد چه حروفی اخفاء می شوند؟

• چگونگی اخفاء را توضیح دهید.

درس ۲۲: غنه

(۱) تعریف

• صدایی که در حین ادای دو حرف «م» و «ن» از فضای بینی شنیده می شود.

(۲) مراتب

• تفاوت غنه ی م و ن در شرایط مختلف، مربوط به میزان کشش و اطاله صدای آنها است.

• بالاترین میزان کشش صدا در حروف دارای غنه «دو حرکت» است.

(۳) انواع

• اصلی و ذاتی

❖ میم و نون متحرک و ساکنی که اظهار می شوند

❖ نیازی به کشش اضافه تر نیست

• فرعی و زائد

❖ کشش به میزان دو حرکت -> ادا شدن کامل غنه

❖ موارد: (۵)

✓ میم و نون مشدد «إِنَّا»

✓ ادغام میم ساکن در میم متحرک «إِنكُمْ مَكْثُونَ»

✓ ادغام نون ساکن در یمون «نَصْرٌ مِنَ اللَّهِ»

✓ اخفاء میم ساکن در باء «أَكْذِبْتُمْ بِأَيْتِي»

✓ اخفاء نون ساکن در حروف مابقی «مَنْ تَابَ»

(۴) تمرین

• موارد غنه را نام ببرید

• موارد غنه اصلی را نام ببرید

• موارد غنه ی فرعی و زائد را با ذکر مثال تبیین کنید

درس ۲۳: احکام مد و قصر

(۱) تعاریف

• مد

❖ لغت: کشش

❖ اصطلاح: کشش حروف مد، بیش از مقدار طبیعی

• قصر

❖ لغت: کوتاهی

❖ اصطلاح: ادای حروف مد، بدون کشش اضافی

- حروف مد
- ❖ صدای های کشیده «ا، و، ی»
- ❖ آواهای لین «و، ی»
- سبب مد
- ❖ عاملی که اگر بعد از حروف مد قرار گیرد، مد تولید می شود.
 - ✓ همزه
 - ✓ سکون
 - ✓ تشدید
- حرکت
- ❖ میزان کشش یک حرکت کوتاه
- ❖ متناسب با سرعت تلاوت

(۲) انواع و احکام

- ۱- مد متصل
 - یکی از صداهای کشیده و همزه در یک کلمه باشند.
 - ۴ یا ۵ حرکت
 - جاء
- ۲- مد منفصل
 - مشابه مد متصل
 - حرف مد در پایان کلمه + سبب مد در ابتدای کلمه بعد
 - جایز
 - ❖ قصر
 - ❖ ۴ یا ۵ حرکت
 - دقت
 - ❖ اگر در قرائت، اولین مد منفصل را به هر کدام از دو حالت خواند، تا آخر تلاوت باید همانگونه بخواند.
 - إِنْ أَنْزَلْنَاهُ
- ۳- مد لازم (سکون ذاتی)
 - هرگاه بعد از حرف مدی حرف ساکنی باشد که سکون آن ذاتی است. (به خاطر وقف ایجاد نشده)
 - ۶ حرکت
 - مصداق بسیاری از حروف مقطعه
 - الضَّالِّينَ

۴- مد سکون عارض

- هرگاه بعد از حرف مدی، حرف ساکنی قرار گیرد که سکون آن عارضی است. (هنگام وقف ایجاد شده)
- مد اختیاری
- از ۲ تا ۶ حرکت

۵- مد لین

- مدی که حرف مد آن یکی از آوهای لین و سبب آن سکون باشد
- غالباً عارضی است (حالت وقف) - ۲، ۴، ۶ حرکت
- تنها در حرف مقطعه عین در «کهیعیص» «حم عسق» ذاتی است. - ۴، ۶ (۶ مرجح)
- باید توجه داشت که این دو حرف کشیده می شوند نه فتحه ماقبلشان.
- ❖ وقتی می گوئیم مد لین را می توان ۲ حرکت کشید به این معناست که حرف را ۲ حرکت (۲ برابر بقیه حرف ها) می کشیم.

• «یوم»

(۳) تمارین

- ۱- مد را تعریف کنید و حروف و اسباب آن را نام ببرید
- ۲- انواع مد با ذکر مثال
- ۳- انواع مد حروف مقطعه زیر را مشخص کنید: «حم» «عسق» «المص» «طه» «کهیعیص» «المر»

درس ۲۴: چند حکم تجویدی

(۱) تسهیل

- تعریف
- ❖ لغت: آسان کردن
- ❖ اصطلاح: تلفظ همزه به صورت سهل
- حکم
- ❖ همزه دارای نبر - اثقل الحروف - باید به تحقیق ادا شود
- ✓ استثناء در کلمه «ءاعجمی» که سه حرف حلقی در کنار هم اند - همزه دوم تسهیل می شود (حفص)
- یعنی از مخرج خود و با شدت تلفظ نمی شود بلکه بین همزه و الف تلفظ می شود
- کفایست همزه را بدون نبر تلفظ کنیم
- نکته
- ❖ بعضی همزه تسهیل شده را بین همزه و هاء تلفظ می کنند.

• تعریف

❖ لغت: میل دادن

❖ اصطلاح: میل دادن صدای فتحه به کسره و الف مدی به یاء

• حکم

❖ در کلمه «مجریها» صدای فتحه به کسره متمایل شود -> الف بعد آن به یاء متمایل

شود -> راء ترقیق شود

❖ کافیست شبیه کسره فارسی ولی کشیده تر ادا شود.

(۳) اشمام

• تعریف

❖ لغت: بویاندن

❖ اصطلاح: اشاره کردن به حرکت حذف شده به وسیله جمع نمودن لب ها بدون

تاثیرگذاری در صدای حرف

• حکم

❖ کلمه «لا تَأْمَنَّا» در اصل «لا تَأْمَنَّا» بوده -> ادغام

❖ به علت خوف التباس نفی با نهی -> اشاره به ضمه محذوف

❖ یک لحظه لب ها را به صورت ادای ضمه جمع می کنیم

(۴) کلمات دو وجهی

• کلمات «يَبْصُطُ» و «بِصْطَةٌ» (در هر دو مورد علامت سین روی صاد قرار دارد)

❖ با «سین» مشهورتر

• کلمات «المصيطرون» و «بمصيطر» (در مورد اول علامت سین در زیر صاد قرار دارد)

❖ با «صاد» مشهور تر

• کلمات «ضِعْفٌ» و «ضِعْفًا» در آیه ۵۴ سوره روم

❖ به فتح و ضم ضاد جایز است

❖ فتح ضاد مشهور تر

• کلمات «ءالذکرین» «ءالسن» «ءالله»

❖ همزه استفهام + همزه وصل

❖ دو روش خواندن:

✓ ابدال: تبدیل همزه وصل به الف مدی (همانطور که کتابت شده)

✓ تسهیل: یعنی همزه وصل تلفظ شود ولی نبر آن ادا نشود گویا فقط فتحه

همزه وصل ادا شود «أَلْذَّكْرِينَ»

(۵) سجده های واجب

- علامت موضع سجده ی واجب در عثمان طاهرا در سوره فصلت در پایان آیه ۳۸ قرار گرفته ولی به فتوای مراجع، صحیح نیست و سجده واجب بعد از آیه ۳۷ است.

(۶) تمارین

- ۱- تسهیل را تعریف کرده مصداق آن را بگویید
- ۲- اماله را تعریف کرده و مصداق آن را بگویید
- ۳- اشمام را تعریف کرده و مصداق آن را بگویید
- ۴- کدام سوره ها در قرآن کریم دارای سجده واجب است > شرایط وجوب سجده را بیان کنید.
(-> خواندن یا شنیدن آیه)

فصل پنجم: احکام وقف، وصل و ابتدا

درس ۲۵ : مقدمه

(۱) جایگاه وقف در قرآن کریم

- قاری باید تلاش کند تا کلام الهی را بهترین شکل تلاوت کند > توجه عمیق به مفاهیم مهمترین شرط این نتیجه
- وقف ابتدا به طور مستقیم و عمیق با معانی قرآن مرتبط است.
- امام علی در تفسیر آیه ترتیل، حفظ و قوف را نیم از ترتیل دانسته اند. «هو حفظ الوقوف و بیان الحروف»
- فقهای شیعه -> استحباب رعایت وقف و ابتدا / نیکو دانستن وقف بر پایان آیه و محل های وقف
- گروهی بر این عقیده بودند که اگر کسی محل صحیح وقف را نشناسد، قرآن را نمی داند.

(۲) ضرورت آشنایی

- گاهی لازم است قاری برای تنفس و استراحت جاهایی را انتخاب کند تا وقف کند
- گاهی لازم است قاری وقف کند تا معنای فاسدی توهم نشود
- در بعضی مواضع نباید وقف کرد چون معنای ناصحیحی افاده می شود. «إن الله لا یستحیی أن یضرب مثلاً»

(۳) تعریف

- دانش وقف و ابتدا

❖ علمی که در آن مواضع مناسب وقف و وصل از جایگاه های نامناسب شناخته شده و مکان های مناسب برای ابتداء پس از وقف نیز مشخص می شود.

• وقف (۵)

- ❖ قطع صدا
- ❖ در آخر کلمه
- ❖ به مدت کوتاه
- ❖ برای تجدید نفس
- ❖ با قصد ادامه ی قرائت

• ابتدا

- ❖ آغاز تلاوت پس از وقف

(۴) عوامل موثر

- ❖ آشنایی با برخی دانش ها، اهم آنها:

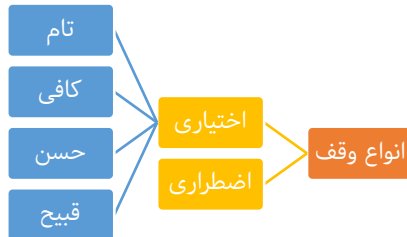
- ✓ ادبیات عرب
- ✓ لغت
- ✓ تفسیر
- ✓ قرائات
- ✓ فقه

(۵) اقسام وقف

- وقف اختیاری = قاری با تشخیص اینکه عبارت دارای معنای مفیدی است، اختیاراً بر آن وقف نماید،

- ❖ بر چهار نوع است. تام، کافی، حسن، قبیح

- وقف اضطراری = به ناچار بر عبارتی که دارای معنای مفیدی نیست، وقف کند.
- مبنای این تقسیم بندی، ارتباط دو جمله قبل و بعد از محل وقف است.

۶) اقسام ارتباط دو عبارت

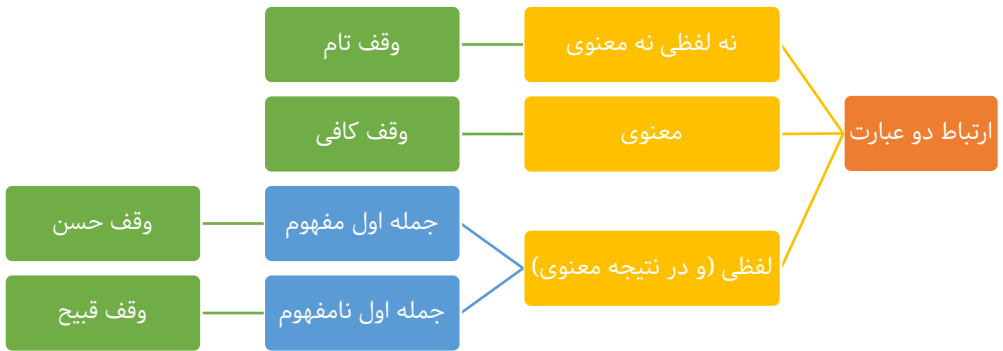
۱- ارتباط لفظی

- ❖ هرگاه از نظر نحوی میان دو عبارت رابطه اعرابی وجود داشته باشند
- ❖ که به یکدیگر وابسته باشند
- ❖ قسمت اول، عامل اعراب در قسمت دوم باشد یا بالعکس
- ❖ «اهدنا -> الصراط المستقیم»

۲- ارتباط معنوی

- ❖ از نظر معنا و موضوع به هم وابسته باشند.
- ❖ «ان الذین کفروا سواء علیهم ءأنذرتهم أم لم تنذرهم لا یؤمنون -> ختم الله ...»

۷) انواع حالات دو عبارت

درس ۲۵ : احکام وقف، وصل، ابتدا (۱)

۱) وقف تام

- هرگاه دو عبارت به گونه ای باشد که هریک به تنهایی مستقل و مفید معنا باشد و بین آنها هیچ رابطه معنوی و لفظی نباشد.
- وقف بر عبارت اول بسیار نیکو
- ابتدا از عبارت دوم پسندیده
- معمولاً در رأس آیات

۲) وقف کافی

- می توان به آن اکتفا نمود زیرا
 - ❖ از نظر لفظ کامل است و نیازمند نیست
 - ❖ از جهت معنایی به جمله مابعد مربوط است.
- وقف و وصل جایز است و رجحانی نیست.
- «فی قلوبهم مرض فزادهم الله مرضا -> و لهم عذاب ألیم...»

- ضرورت آشنایی با وقف، وصل و ابتدا
- اقسام چهارگانه ی وقف اختیاری
- با ذکر مثال رابطه ی لفظی و معنوی میان عبارات قرآن را توضیح دهید
- وقف تام و کافی را با ذکر یک مثال تعریف کنید

درس ۲۶: احکام وقف، وصل، ابتدا (۲)

(۳) وقف حسن

- وقف بر عبارتی که با عبارت بعدی تعلق لفظی داشته به گونه ای که عبارت ما بعد بدون آن مفهوم نباشد.
- چون دارای معنای مفیدی است وقف حسن نامیده شده
- وقف بر این موضع جایز است ولی ابتدا از مابعد صحیح نیست و باید از محل مناسب ماقبل ابتدا کرد.
- مواضع (۸)

- ❖ میان فعل و مفعول له «شهر رمضان الذی أنزل فیہ القرآن * هدّی للناس...»
- ❖ میان لام تعلیل و متعلق «و فی هذا * لیکون الرسول شهیدا علیکم...»
- ❖ میان بدل و مبدل منه «صرط الذین أنعمت علیهم * غیر المغضوب...»
- ❖ میان فعل قسم و متعلق آن «فیقسمان بالله * لشهدتنا...»
- ❖ میان صفت و موصوف «إنا نبشرك بغلم * اسمه یحیی...»
- ❖ میان حال و صاحب حال «لا یحطمنکم سلیمان و جنوده * و هم لا یشعرون»
- ❖ میان فعل طلب و جواب «فاتبعونی * یحببکم الله...»
- ❖ میان فعل و مفعول مطلق «و ینصرک الله * نصرا عزیزا»

• تعریف

- ❖ هیچ یک از دو عبارت جمله مفید نیستند و رابطه لفظی و معنی دارند
- ❖ یا دارای مفهومی اند که مورد قصد و اراده نیست. «لا تقربوا الصلوة»

• مراتب

۱- دارای مفهوم نسبی است ولی سکوت بر آن صحیح نیست. (وقف ناقص)

«يَأْيُهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا»

۲- دارای معنای مفیدی نباشد (وقف ناقص)

«إِن الَّذِينَ ءَامَنُوا»

۳- موجب تغییر و فساد معنا شود (وقف قبیح)

«فَوَيْلٌ لِلْمُصَلِّينَ»

۴- موجب فساد کلام شده و کفر آمیز شود. (وقف اقبیح / کفران)

«ان الله لا يستحيى * أن يضرب مثلا»

- حکم : به هیچ وجه صحیح نیست به خصوص مرتبه ۴، در برخی موارد به اضطرار صحیح است:

❖ میان کلمات مرکب «رَأَيْتَ أَحَدَ * عشر»

❖ میان مضاف و مضاف الیه «بنی * اسرئیل»

❖ میان فعل و فاعل «كذلك يوحى إليك و إلى الذين من قبلك * الله العزيز الحكيم»

❖ میان فعل/شبه فعل و مفعول به «إني جاعل في الأرض * خليفة»

❖ میان مبتدا و خبر «الذين ءامنوا و عملوا الصلحت * طوبى لهم»

❖ میان اسم «إِنَّ» و خبرش «إِن الَّذِينَ ءَامَنُوا و عملوا الصلحت * إنا ...»

❖ میان اسم «كان» و خبرش «و ما كان الله * ليضل قوما»

❖ میان اسم «كاد» و خبرش «و إن يكاد الذين كفروا * ليزلقونك»

❖ میان اسم «لأى نفى جنس» و خبرش «ذلك الكتب لا ريب * فيه»

❖ میان شرط و جواب «و إذا قيل لهم لا تفسدوا في الأرض * قالوا «

❖ میان مستثنی و مستثنی منه «فسجدوا * إلا إبليس»

❖ میان ماده قول و مقول «قال الذين كفروا للذين ءامنوا * أنطعم ...»

تمارین

- وقف حسن و قبیح را با ذکر مثال تعریف کنید

- موارد وقف قبیح چیست؟ مثال بزنید

(۱) ابتداء

• اهمیت

❖ قاری همیشه بعد از وقف، خود را موظف می بیند که از بهترین محل شروع کند.

• انواع

❖ جایز

✓ تام

✓ کافی

✓ حسن

❖ غیر جایز (قبیح)

(۲) ابتدای تام

❖ ابتدایی که هیچ گونه وابستگی لفظی و معنوی به ماقبل خود نداشته باشد

❖ هر گاه وقف بر کلمه ای تام باشد، ابتدا از ما بعدش تام است.

(۳) ابتدای کافی

❖ ابتدایی که از نظر معنوی به کلام قبلش وابسته باشد ولی از جهت لفظی نه

❖ هرگاه وقف بر کلمه ای کافی باشد، ابتدای به ما بعدش کافی است.

(۴) ابتدای حسن

❖ ابتدایی که با کلمه یا عبارت قبل از خود رابطه لفظی و معنوی دارد، ولی خود دارای

معنای مفیدی است.

❖ «و إذا قيل لهم لاتفسدوا فی الأرض (ابتدا -) قالوا إنما نحن مصلحون»

(۵) ابتدای قبیح

❖ ابتدا از عبارتی که موجب تغییر و خلل در معنای منظور از آیه می شود

❖ معمولاً ابتدا کردن به کلمه مابعد وقف حسن و قبیح، قبیح است.

❖ چنانچه قاری بر مورد وقف حسن وقف کرد یا به اضطرار مرتکب وقف قبیح شد،

✓ چنانچه رأس آیه نباشد، باید برگردد و از جای مناسب آغاز کند.

- تعریف
 - ❖ قطع صدا توسط قاری
 - ❖ برای مدتی کوتاه
 - ❖ بدون تجدید نفس
- اهمیت
 - ❖ جلوگیری از توهّم در معنا و مفهوم
- حکم
 - ❖ مدت کوتاهتر از زمان وقف
- مواضع (حفص از عاصم)
 - ❖ آیه اول سوره کهف به شرط وصل به آیه دوم (وقف مرجح) «و لم يجعل له عوجا * قیّما ...»
 - ❖ آیه ۵۲ سوره یس، بعد از کلمه «مرقدنا» به شرط وصل به جمله بعد (وقف مرجح) «من بعثنا من مرقدنا * هذا ...»
 - ❖ آیه ۲۷ سوره قیامة «و قیل من * راق»
 - ❖ آیه ۱۴ مطفّین «کلا بل * ران»

تمارین

- ابتدای بعد از وقف و دو قسم کلی آن را توضیح دهید
- هر یک از اقسام چهارگانه ابتدای بعد از وقف را با ذکر یک مثال توضیح دهید.
- سکت چیست؟ با ذکر مواضع آن در قرآن فایده آن را ذکر کنید.